

helt utan inflytande. Så vilket manöverutrymme fanns/finns egentligen för miljörelsen? Svaret på varför miljörelsen misslyckats verkar kort sagt inte alls ligga hos miljörelsen, utan snarare hos det kapitalistiska systemets resiliens. Kanske har miljörelsen bidragit till den, men det skulle i sådana fall ha varit på marginalen.

Trots att jag inte tycker att boken bidrar till särskilt mycket ny förståelse om varför miljörelsen har misslyckats, och trots att jag inte är övertygad om att valet av någon av de tre meta-berättelserna är särskilt relevant, rekommenderar jag varmt alla miljöintresserade att läsa denna omfattande genomgång av miljörelsens historia. Jag hoppas att den kan sätta igång många nya tankar och ge perspektiv på miljöaktivism och kollektiv handling.

Stockholms universitet & Södertörns högskola

MATILDA BARAIBAR

Jesper Jørgensen & Flemming Mikkelsen (red.), *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900* (Cham: Palgrave Macmillan 2023). 390 s.

En förhållandevis friktionsfri historia – så har framväxten av de nordiska fackföreningarna och välfärdsstaterna ofta beskrivits, inte minst i jämförelse med många andra länder i Europa. I kontrast till detta erbjuder författarna till antologin *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900* en inblick i denna historias stökigare sidor; de fackliga strategier som rört sig bortom Saltsjöbadsandan, förhandlingsrum och fredsplikter för att mobilisera motstånd och uppnå mål genom olika former av facklig aktivism. Som redaktörerna Jesper Jørgensen och Flemming Mikkelsen understryker i bokens inledningskapitel syftar den samtidigt till att dekonstruera bilden också av en intern facklig enhet, genom att rikta fokus mot hur alternativa organisationsstrukturer har utmanat huvudorganisationerna över tid. I redaktörernas avsiktsförklaring placeras särskild emfas på värdet av att ta avstamp i tidigare forskning kring sociala rörelser, och mycket riktigt återkommer också stora namn inom fältet som Charles Tilly och Edward Shorter i flera av antologibidragens teori- och metoddiskussioner.

Utöver inledningskapitlet har redaktörerna också författat en empiriskt hållen översikt över vad de kallar för konjunkturerna för arbetsmarknads-kamper i fyra nordiska länder: Danmark, Sverige, Norge och Finland, från mitten av 1800-talet till idag. Den är tänkt att fungera som en ram mot vilken läsaren kan tolka och förstå antologins övriga bidrag. Det är välkommet, särskilt som den stora majoriteten av de övriga kapitlen håller sig inom de enskilda nordiska länderna; av de 15 efterföljande bidragen är det endast fyra

som anlägger ett explicit komparativt perspektiv över landsgränser och inget som täcker in hela Norden. Dessa komparativa bidrag – däribland Jesper Hamarks studie av lockouter i Skandinavien och Peter Birkes undersökning av vilda strejker i Danmark och Förbundsrepubliken Tyskland – är samlade i bokens sista del, vilken föregås av två genom kronologin avgränsade delar, där bidrag som behandlar lokal och nationell facklig aktivism före respektive efter år 1940 har inordnats.

Inom landsgränserna spänner bidragen från syndikalistiska strejker i Danmark under sent 1910-tal, till svenska protester mot strejkbrytare under mellankrigstiden, över hur ledarna för två kommunistdominerade fackföreningar i Finland förberedde, debatterade och organiserade strejker på 1950- och 1960-talen, och vidare till organiseringen av migrerade byggnadsarbetare i Oslo under 2000-talet. Många av studierna bidrar till att nyansera bilder av hur olika fackliga organisationer har förhållit sig till varandra och till facklig aktivism. Finn Olstad beskriver hur den lokala fackliga aktivismen i Norge under mellankrigstiden kom att utgöra en viktig tillgång för den centrala fackliga strategin – den norska modellen av relativ fredlighet vilade på hotet från facklig aktivism. Samtidigt argumenterar Flemming Mikkelsen för att dansk "*social movement unionism*" under efterkrigstiden i hög grad förlitade sig på de resurser som fackföreningar, direkt eller indirekt, ställde till förfogande.

Som flera av bidragsförfattarna noterar tycks dock fackliga organisationer i såväl de nordiska länderna som på flera andra håll i Europa ha blivit allt mindre strejkbenägna sedan 1990-talets mitt. Sverige är, som Jenny Jansson och Katrin Uba visar i sitt kapitel, inget undantag. Frågan de ställer sig är om denna nedgång kan ha inneburit en förskjutning mot andra former av protester. Med utgångspunkt i en jämförelse mellan strejkstatistik och data om mängden protester (demonstrationer, insändare, bojkotter och dylikt) från Swedish Protest Database (SPD) mellan 1980 och 2020 kan författarna konstatera att så inte verkar vara fallet. Däremot indikerar en undersökning av innehållet i protestkraven över tid att andelen protester relaterade till ämnen som vanligtvis står i fokus för strejkkrav (löner och kollektivavtal) har ökat något, om än kanske inte tillräckligt för att ersätta de tidigare strejker. Även om det är oklart om SPD täcker in sociala medier (missas kanske en del samtida former av aktivism?), illustrerar studien värdet av både historiska jämförelser och förkastade hypoteser.

Antologins sista bidrag, författat av Ragnheiður Kristjánsdóttir och Silke Neunsinger, tillför två särskilt viktiga perspektiv till boken som helhet. För det första lyfter denna undersökning av kvinnliga fackföreningsaktivisters kamp för lika lön i Sverige och Island under 1900-talet blicken från de lokala och nationella forumen för organisering och illustrerar betydelsen av

en internationell kontext – och institutioner som FN, ILO och Fria fackföreningsinternationalen (ICFTU) – för fackliga aktivisters möjligheter att driva sin agenda inom respektive nation. För det andra utgör den antologins enda studie som berör just isländska förhållanden. Denna brist på isländska perspektiv är, får man anta, en olycklig konsekvens av tillgängliga forskningsbidrag snarare än prioriteringar från redaktörernas sida, men det pekar om inte annat på ett överhängande forskningsbehov, inte minst eftersom andra samlingsverk på anknytande teman, som exempelvis *Labour, Unions and Politics under the North Star* (2017), tycks brottas med liknande problem. Detta hade också kunnat diskuteras av redaktörerna och möjligen i någon mån kompenseras om Island fått ingå i det historiska översiktskapitlet. Översiktskapitlet, eller möjligen en avslutande diskussion, hade också gärna fått kompletteras av en mer teoretiskt hållen sammanfattning av antologins forskningsbidrag. Hur kan de linjer som målas upp i inledningskapitlet utvecklas av de olika studierna?

En stor styrka med antologin är annars dess empiriska spännvidd och djup, både i den litteratur som refereras och den egna forskningen. Just därför är det synd att källkritiska diskussioner inte beretts större utrymme – med några få undantag nämner författarna på sin höjd vilka källor de utgått från. Givet det ofta politiskt, och stundtals också personligt (självbiografiskt) präglade materialet är det lite förvånande. Oaktat detta har volymen, med sina många perspektiv på facklig aktivism och nordisk arbetarhistoria, mycket att säga oss om både det förflutna, forskningen och framtiden.

Stockholms universitet

LI ERIKSDOTTER ANDERSSON

Maths Isacson, *Vad gör en fackförening? Den dagliga kampen för jobben 1975–2000 utifrån en klubbordförandes dagböcker* (Lund: Arkiv förlag 2022). 304 s.

Sune Björkqvist började arbeta på Hedemora Verkstäder 1961 och blev kvar fram till 1997. Han var under 22 år ordförande för verkstadsklubben på företaget och förde då dagliga anteckningar om det fackliga arbetet. Under hans tid på företaget gick det från att vara ett medelstort och mångsysslade företag inom maskinindustrin till att bli ett specialiserat verkstadsföretag med mindre än hälften så många anställda. Med hjälp av Sune Björkqvists dagliga anteckningar studerar Maths Isacson en fackförenings roll och ageranden, eller med Isacson's ord: dess göranden, på Hedemora Verkstäder från sent 1970-tal till slutet av 1990-talet (1977–1997). Anteckningarna ger